

ABSTRAKT

Východiska: I přes mírný pokles prevalence užívání návykových látek u dospívajících v posledních letech je zřejmé, že jsou stále zapotřebí účinné, dostupné a dobře zacílené preventivní intervence. Za ohroženější můžeme považovat ty děti, jejichž rodiče mají k návykovým látkám pozitivní vztah a užívají je. Ačkoliv kvalita a dostupnost programů všeobecné školské primární prevence rizikového chování roste, jejich efektivita bývá málokdy systematicky ověřována, a navíc není zřejmé, jaký vliv mají na subpopulaci dětí rodičů užívajících návykové látky. Preventivní intervence Unplugged byla doplněna lekcemi nPrevence s cílem podpořit její výzkumně prokázaný efekt.

Cíle: Hlavním cílem této práce bylo ověřit efektivitu kombinace programů Unplugged a nPrevence v horizontu 24 měsíců, resp. programu Unplugged v horizontu 36 měsíců od doručení na rizikové chování dětí v porovnání s kontrolní skupinou v závislosti na zkušenostech rodičů s užíváním návykových látek. Dílčím cílem bylo otestovat spolehlivost anonymního kódu generovaného účastníky a procesu párování dotazníků dětí v jednotlivých vlnách sběru dat a s dotazníky rodičů.

Metody: Jedná se o randomizovanou kontrolovanou tříramennou prospektivní studii sledující efekt primární prevence realizované v šestých (Unplugged) a sedmých (nPrevence) třídách základních škol (resp. prvních a druhých ročnících víceletých gymnázií). Primární cílovou skupinou jsou žáci, kteří byli sledováni od šesté do deváté třídy celkem v sedmi vlnách sběru dat dotazníkovou formou, sekundární cílovou skupinou jsou jejich rodiče, u nichž sběr dat proběhl jednorázově. Mezi lety 2013-2017 se ve čtyřech regionech ČR v 70 školách zapojilo celkem 2 810 dětí s celkovou retencí 67 % mezi 1. a 7. vlnou, a 1 931 jejich rodičů. Pro párování dotazníků byl využit kód Galanti et al. (2007) a deterministický systém shody, tzv. Hammingovy vzdálenosti (Hamming, 1950). Byla sledována chybovost jednotlivých znaků, celková úspěšnost a kvalita algoritmu párování. Efekt intervence byl sledován na prevalenci kouření, užití alkoholu, opilosti a užití konopných drog v posledních 30 dnech a analýza efektivit byla provedena binární logistickou regresí pomocí metody zobecněných odhadovacích rovnic (GEE).

Výsledky: Prokázali jsme, že kódy generované účastníky jsou pro zachování anonymity a zvýšení validity odpovědí vhodným nástrojem pro meziskupinové i vnitroskupinové párování dotazníků, míra shody dosáhla 95 %, resp. 98 %. Obě evaluované intervence mohou být pro určité subpopulace a určité formy rizikového chování v porovnání s kontrolní skupinou efektivní. Kombinace programu Unplugged s nPrevenčí se na rozdíl od samotné intervence Unplugged zdá být účinná 1) u subpopulace dětí, jejichž rodiče konzumují alkohol 2x týdně a častěji, a 2) při zacílení na užití marihuany v posledních 30 dnech.

Závěr: Ačkoliv výsledky nelze zobecnit a efektivitu evaluovaných intervencí považovat za jednoznačně prokázanou, lze doplňkovou intervencí nPrevence doporučit pro další výzkum i implementaci do praxe.

Klíčová slova: primární prevence, rizikové chování, efektivita, Unplugged, nPrevence, anonymita